

ČEŠI V „DOMOVINSKÉ VÁLCE“ V SLAVONII 1991–1995

PAVEL ZONA

Article was created as a logical product of the work of the author, which deals with the Czech and Slovak minority in the former Yugoslavia and builds on his previous work looking into the involvement of Czechs and Slovaks to the fight of liberation of the peoples of the former Yugoslavia in World War II. The main theme of the article is the impact of the so-called Civic war in Croatia in the years 1991–1995 to the Czech minority in Slavonia and the involvement of the inhabitants of the Czech nationality in the combating in this war. When examining these issues, the author came from archival sources, primarily from materials stored in the archives of the Association of Czechs in the Republic of Croatia in Daruvar, from a few articles written on the subject, the study of contemporary newspapers and interviews and consultations with inhabitants of Daruvar and the surrounding area. The result of the work is not only presented in this article, but also in many other materials and incentives to continue working with regard to the entire Croatia, the Slovak minority and on the participation of Czech and Slovak soldiers in the mission UMPROFOR. From the perspective of the author, this is the “introductory” work for extended research and publishing activities in the area, he chose.

Key words: Civic War; Croatia; The Czechs; Slavonia; United Nations Protection Force (UNPROFOR).

Úvod

Článek Češi v „Domovinské válce“ v Slavonii 1991–1995 je logickým pokračováním publikace autora Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa. Vychází z archivních dokumentů, rozhovorů a studia prací autorů z řad Čechů žijících po generace ve Slavonii, ale i v Čechách (Barteček, Šesták). Lze jej také chápat, jako stručné shrnutí velmi obsáhlé problematiky života našich krajanů v Chorvatsku v letech, kdy opět museli bránit své domovy a rodiny. Byl zároveň psán s pocitem úcty a pokory k lidem, o kterých většina obyvatel České republiky ani neví, že jsou, kde žijí, s jakými problémy se setkávají a s čím musí každodenně bojovat.

Čeští vystěhovalci přicházeli ve větším počtu do oblasti Slavonie, Posaviny a centrálního Chorvatska již od konce 18. století. V současné době se hlásí k české národnosti v Chorvatsku asi 10 000 lidí. Jejich centrem je město Daruvar v Slavonii.

Češi přicházeli na území Slavonie od počátku 19. století. K založení první české osady Ivanovo Selo ve Slavonii došlo v roce 1826.¹

Přistěhovalecká vlna zesílila po roce 1848, kdy se zrušením poddanství uvolnily poslední zábrany pro volnou migraci obyvatel. Poté, co byla zrušena Vojenská hranice (1871–1873) a skončila rusko-turecká válka, proud vystěhovalců do oblasti se ještě zvýšil. V roce 1961 žilo

¹ Stálá expozice osídlování Slavonie, Česká beseda Daruvar.

na území Socialistické federativní republiky Jugoslávie (SFRJ) 29 996 Čechů (předválečné prameny uvádějí 46 777 Čechů).

Pro jejich osudy bylo a bohužel stále je typické, že žijí na „hranici“, i když je tento statut dávno oficiálně zrušen, „hranice“ však zůstává. Stali se enklávou na hranici dvou národů – Chorvatů a Srbů, která je zároveň rozmezí dvou kultur a dvou náboženství. V tomto prostředí nikdy nebyla nouze o konflikty a bohužel i války. A v nich si naši krajané museli hájit svůj majetek, domovy a mnohdy holý život.

Ve druhé světové válce bojovala jako součást Národně osvobozené armády (NOA) 1. československá samostatná brigáda Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii. V ní bojovalo od jejího vzniku 26. 10. 1943 asi 3000 bojovníků, z nichž 600 padlo. Další bojovali v jiných partizánských jednotkách Národně osvobozené armády.²

Autor článku při jeho zpracování vycházel mimo psaných zdrojů také z poznámek a mnoha osobních rozhovorů a konzultací s profesorem Vjenceslavem Heroutem.³ V žádném případě nebylo primárním cílem autora citovat domácí autory, jejichž pohled je do značné míry subjektivní (Doleček). Tento článek byl v konečné podobě redigován profesorem Vjenceslavem Heroutem.

Domovinská válka

První konflikty začaly již po volbách v dubnu 1990, kdy zvítězilo Chorvatské demokratické společenství – chorvatsky Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), potom Sabor (chorvatský parlament) v červnu 1990 změnil název Socialistická republika Chorvatko na Republika Chorvatsko. Dne 7. srpna 1990 Srbové v Kninu vyhlásili referenda o srbské autonomii. Dne 18. srpna začalo otevřené povstání v Kninu. Srbové zde 20. prosince 1990 vyhlásili Srbskou autonomní oblast Krajina. Prostor pro další rozšíření konfliktu ve Slavonii se otevřel 25. června 1991. K tomuto dni vyhlásily Slovinsko a Chorvatsko úplnou nezávislost a suverenitu. Toto rozhodnutí bylo sice odloženo, ale k uklidnění situace to nevedlo. Chorvatský parlament nabídl chorvatským Srbům rozsáhlou politickou autonomii v rámci Chorvatska. Tento krok však přišel pozdě a národnostně velmi silně orientovaní Srbové (stejně jako Chorvati) již nechtěli mít nic společného s chorvatským státem. A tak se otevřelo dějiště další války, která výrazně zasáhla českou menšinu, vypukla tzv. Vlastenecká válka – chorvatsky Domovinski Rat).⁴ Češi ve Slavonii ji nazývají Domovinská válka. Překvapila svojí krutostí a délkou, v Evropě nepoznanou od druhé světové války.

Separatisté s podporou jugoslávské armády postupně ovládli třetinu chorvatského území. Krvavé boje se vedly především ve východní a střední Slavonii. Bojovalo se však i v jiných částech Slavonie, ve středním a jižním Chorvatsku a Sremu.⁵ Téměř zničeno bylo město Vukovar,

² ZONA, P. *První československá partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii v materiálech archivu Svazu Čechů v Republice Chorvatsko*. In *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně Řada společenských věd 2/2016* s. 127–132

³ Profesor Vjenceslav Herout vystudoval Pedagogickou akademii v Pakraci a historii na Filosofické fakultě v Záhřebu. Působil jako profesor dějin na střední škole v Bílém Monastiru a v Daruvaru. Zabývá se badatelskou činností zejména dějinami Daruvarska a Čechů v Chorvatsku. Pečuje o archiv Svazu Čechů v Chorvatsku. Je autorem více než dvaceti knih a mnoha odborných článků.

⁴ STAREK, S. N.: *Ratna zbivanja na daruvarskom i pakračnom području 1991. I 1992 godině*. Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV. Daruvar 1993, s. 21, 22.

⁵ Srem je historické území na východě Slavonie mezi řekami Dunajem a Sávou o rozloze 6865,8 km², rozdělené dnes mezi Chorvatsko a Srbsko.

kteřé padlo do srbských rukou 18. listopadu 1991. Po jeho dobytí bylo zavražděno několik stovek obyvatel chorvatského původu.⁶ Podobných válečných zločinů se však dopustily i formace podřízené záhřebské vládě. Tento a jemu podobné excesy výrazným způsobem ovlivnily veřejné mínění nejen v Chorvatsku ale v celé západní Evropě. Evropské společenství vystupovalo od počátku konfliktu jako prostředník mezi zneprátelenými stranami. Bylo evidentní, že Jugoslávie jako federativní stát je neudržitelná ve své stávající podobě. Rozhodující byl postoj Německa, které se od počátku stavělo na stranu chorvatských a slovinských separatistů. Státy evropského společenství se shodly v názoru, že hranice mezi svazovými republikami lze měnit jen na základě konsensu. Toto rozhodnutí se mělo ukázat v budoucnu jako kontraproduktivní a nebezpečné. Umožňovalo svazovým republikám opustit Socialistickou federativní republiku Jugoslávie (SFRJ) i bez souhlasu ostatních členů federace, ale toto právo bylo odepřeno národům a etnickým komunitám, které v Titově modelu Jugoslávie nezískaly status svazové republiky.⁷ Dva miliony Slovinců mohlo rozhodnout o své budoucnosti. Stejná možnost však byla odepřena chorvatským a bosenským Srbům, ale také v Kosovu a Makedonii žijícím Albáncům, přičemž obě zmíněné komunity čítaly více lidí, než mělo Slovinsko obyvatel. Zmíněné rozhodnutí Evropského společenství tak přispělo k pokračování válek v zemích bývalé Jugoslávie po celá devadesátá léta 20. století.

Na chorvatském území okupovaném srbskými separatisty byla 19. prosince 1991 vyhlášena Republika srbská Krajina (RSK), která byla zcela závislá na vládě v Bělehradě. Jednalo se o formální akt, který měl zastřešit a legalizovat prakticky odštěpenecký stát chorvatských Srbů, kteří předpokládali, že budou v budoucnu opět připojeni k Jugoslávii. Tento akt vedl Evropskou unii k tomu, že doporučila svým členům, aby uznali samostatnost Slovinska a Chorvatska v hranicích, které měly jako svazové republiky SFRJ.⁸ Samostatný chorvatský stát byl od počátku budován na nacionálních až nacionalistických základech. Za jedinou příčinu pokračujícího konfliktu byla považována srbská agrese. Zcela odmítán byl fakt, že se jedná o občanskou válku, která byla vyvolána separatistickými snahami srbské komunity.⁹ Na počátku roku 1992 vypukla v RSK hluboká politická krize, kterou se její vedení přes odpor vlády v Bělehradě pokusila řešit eskalací konfliktu s Chorvatskem a snahou rozšířit své území i o části s chorvatskou většinou. Po ukliďnění situace bylo rozšířeno území pod kontrolou Mise UNPROFOR, která byla ustanovena rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN č. 721 ze dne 27. listopadu 1991.¹⁰ Její příslušníci dosud operovali na území Chorvatska. Od února 1992 byl rozšířen prostor operace o území RSK.

Češi v Domovinské válce

Největší koncentrace Čechů ve Slavonii je v městě Daruvar a v obcích v jeho okolí. Ti vnímali vyhrocenou situaci v oblasti mnohem intenzivněji než Chorvaté, protože Češi usídlení v tomto kraji, již více než 200 let, tvoří v podstatě izolovanou minoritu s omezenými vazbami na jiné části Chorvatska – nemají tudíž možnost své domovy opustit a hledat bezpečí u příbuzných jinde. A kraj kde jsou doma, po dobu čítající 5–8 generací, se měl stát jablkem sváru dvou majoritních

⁶ Válka v Chorvatsku dostupné na <https://tema.novinky.cz/valka-v-chorvatsku> (20-06-19)

⁷ Ústava FSRJ z roku 1974 dávala možnost jednotlivým svazovým republikám právo na vystoupení z federace.

⁸ ŠESTÁK, M. a kol. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998, s. 610.

⁹ Tamtéž, s. 612.

¹⁰ UNPROFOR – mírová mise, 1992–1995, dostupné na <http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3690> (20-06-19)

etnik – Srbů a Chorvatů. Iniciačním signálem k prudkému nárůstu srbského nacionalismu se staly oslavy šestistého výročí bitvy na Kosově poli. Srbové, ať žili v kterékoli části SFRJ, se nikdy nepovažovali za obyvatele Chorvatska, Bosny, Kosova atd., ale za srbské obyvatele Jugoslávie. Té Jugoslávie (SFRJ), ve které po celou dobu její existence měli dominantní postavení. Srbové v Chorvatsku ale i v jiných částech Jugoslávie byli pod silným vlivem pravoslavné církve. Ta jim vštěpovala myšlenku, že jsou srbské země tam, kde žijí Srbové a kde mají hroby jejich předci.¹¹

Od roku 1989 sílila srbská propaganda zaměřená na vyvolání konfliktu s chorvatským obyvatelstvem – alespoň tak to chápali Chorvaté a spolu s nimi i Češi žijící ve Slavonii. A Slavonie se měla stát největším bojištěm v Evropě od druhé světové války.¹²

První zdokumentovanou akcí (reakcí) na silící tlak srbského obyvatelstva západní Slavonie na „nesrbské“ obyvatelstvo byla tajná schůzka, která se odehrála v českém domě v Prekopri. Tu zorganizovali Njegovan Starek (Čech), Antun Štamf a Brace Sinjakovič (Chorvati). Zúčastnilo se jí i několik zástupců Čechů a Chorvatů z okolních měst a vesnic Lipik, Pakrac atd. Organizátoři vyzvali k tajnému vyzbrojování s ohledem na nutnost zajištění obrany míst s většinou chorvatského a českého obyvatelstva.¹³

Dalším krokem vedoucím k eskalaci národnostních rozbrojů byla jednotlivá místní referenda organizovaná Srbskou demokratickou stranou (SDS). Příkladem takového referenda je to, které se odehrálo 26. srpna 1991 na území obce Hrubečné Pole. Pod požadavek vytvoření Srbské krajiny se podepsalo 2500 Srbů. Mezi podepsanými však byli i mrtví nebo ti, kteří v této oblasti dlouhodobě nežili. SDS také organizovala mítinky a vyzývala srbské obyvatelstvo k neposlušnosti a neakceptování chorvatských zákonů a státnosti.¹⁴

Separatistické snahy Srbů ve Slavonii vyvrcholily v srpnu 1991 vyhlášením Srbské autonomní oblasti Západní Slavonie. Tato oblast zahrnovala především část Bjelovarsko-Bjelogorské župy s městy Daruvar a Grubišno Polje a Požežsko-slavonské župy s městy Lipik, Pakrac a Požega viz obrázek č. 1. Je nutno zdůraznit, že se jedná o oblast, ve které se nacházejí obce, ve kterých měl značný podíl český živel. Jedná se například o Ivanovo Selo, Tréglava, Rástovec atd.¹⁵

Ozbrojené konflikty a s nimi spojené oběti jsou zaznamenány již od konce roku 1991. Na území měst Daruvar, Grubišno Polje a Pakrac výrazně zesílily v srpnu 1991. Prvními mrtvými v Daruvaru bylo 5 příslušníků policie, kteří byli zastřeleni 19. a 20. července, přičemž tři z nich přímo před

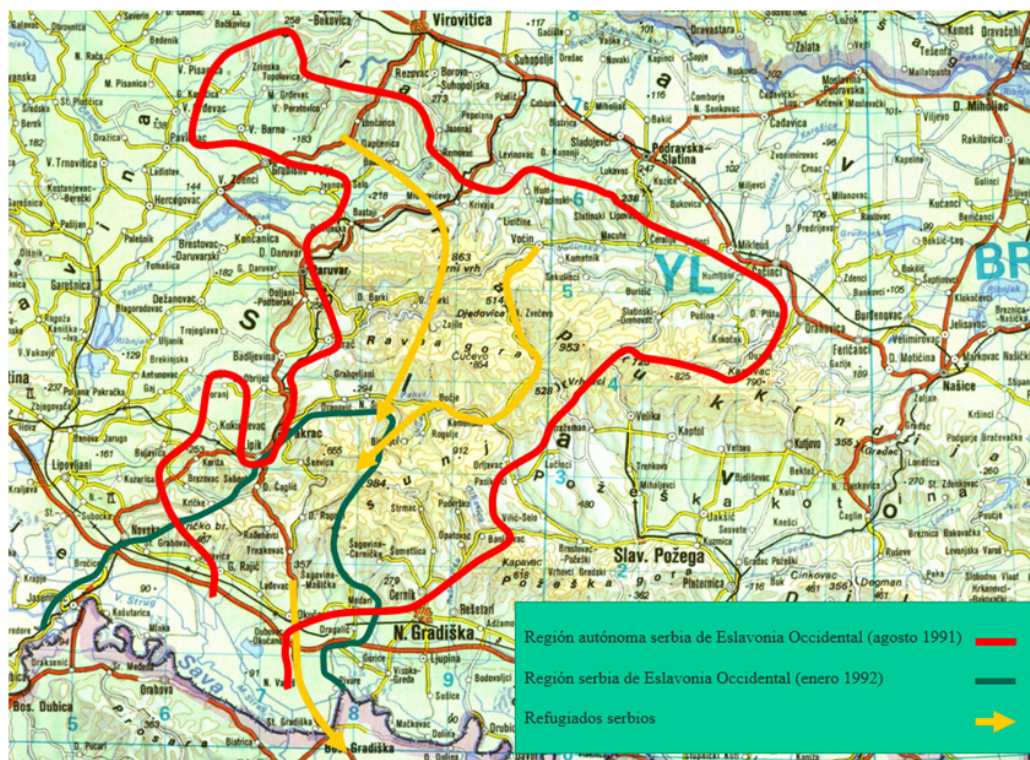
¹¹ Poznámky prof. Vjenceslava Herouta.

¹² Autor článku se dlouhodobě zabývá otázkou Čechů a Slováků usídlených na území bývalé Jugoslávie, přičemž velká většina Slováků žije na území Vojvodiny (součást Srbska) s centrem v Báčském Petrovci. I oni jsou výrazně ovlivněni postoji svých srbských spoluobčanů a jejich pohled na občanskou válku ve Slavonii je odlišný. Není tedy cílem článku nalézt objektivní příčiny vzniku konfliktu. Autor respektuje pohled Čechů.

¹³ STAREK, S. N.: *Ratna zbilvanja na daruvarskom i pakračnom području 1991 i 1992 godine*. Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV. Daruvar 1993, s. 38.

¹⁴ HEROUT, V.: *Válečné události na Hrubečnopolsku v letech 1991–1992*. Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV. Daruvar 1993, s. 49.

¹⁵ Tamtéž, s. 43.

Obr. 1. Srbská autonomní oblast Západní Slavonie. Červená čára hranice po jejím vyhlášení, zelená – hranice oblasti po chorvatské ofenzivě na konci roku 1991. Žlutě je zjázorněn odchod srbského obyvatelstva z oblasti.¹⁶

Českým domem v Daruvaru,¹⁷ kde mají svůj pomník. Chorvatské vesnice, v bezprostřední blízkosti srbských, byly vypalovány a lidé vyháněni. S válkou a jejími dopady se však obyvatelé Daruvaru setkávali již na začátku léta, kdy do města přicházeli první uprchlíci z válkou postižených osad daruvarského okresu a východní Slavonie. Jednalo se o 130 uprchlíků, kteří byli rozmístěni v jednotlivých osadách a městě samém. Pomoc zprostředkoval Červený kříž. V Daruvaru byl ustanoven štáb na pomoc uprchlíkům, který měl sedm členů.¹⁸ První minometný útok na Daruvar, Dolní Daruvar a Dolany byl proveden 21. srpna, byli při něm zraněni dva dělníci¹⁹. Od tohoto data bylo odstřelování města téměř na každodenním pořádku a počet obětí rostl. Důležitým datem pro osud obyvatel Daruvaru bylo 3. září, kdy město navštívila delegace české vlády vedená dr. Viktorií Hradskou. Cílem cesty bylo seznámit se s životem a potřebami krajanů ve válkou ohrožených krajích. Delegace nabídla pomoc všem, kteří by se chtěli vystěhovat do Československa. Nejvýz-

¹⁶ Perry-Castañeda Library Map Collection dostupné na https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Maps_of_the_Croatian_War_of_Independence#/media/File:Z-4_Plan.svg (20-06-19)

¹⁷ Archiv Českého svazu v Republice Chorvatské (AČS RCH), Daruvar, f. Československý svaz, k. Jednota 1991 číslo 34.

¹⁸ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k. Jednota 1991 číslo 33.

¹⁹ STAREK, S. N.: *Ratna zbivanja na daruvarskom i pakračnom području 1991 i 1992 godine*. Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV. Daruvar 1993, s. 22

namnějším přínosem byla kladná reakce na žádost Svazu na organizovaný pobyt českých a slovenských dětí v Československu se zajištěnou výukou na základní a střední škole.²⁰

Již 13. září byly československou stranou, pod záštitou Mezinárodního červeného kříže, přistaveny do Daruvaru autobusy a do nich nasedla první skupina dětí, učitelů a dospělého doprovodu a odjela do rekreačního zařízení Seč. Následovaly další tři transporty a to 20. září, 3. a 11. října s tím, že předpokládaná doba pobytu v ČSFR byla 30 dní.²¹ V nalezených dokumentech a seznamech dětí a dospělých je zarážející jedna skutečnost. Původní požadavek Svazu byl na „organizovaný pobyt českých a slovenských dětí“. Ve skutečnosti se jednalo o děti nejen české, ale i chorvatské a srbské národnosti. Tím chtěl Svaz předejít nařčení, že chrání jenom české děti. Další nesrovnalosti jsou také v seznamech jednotlivých skupin – tedy v jejich úplnosti dat, ale především v počtech osob, které jimi odjely. Jednotlivé zdroje se od sebe liší o víc jak 160 osob.²² Děti se svými učiteli a doprovodem byly umístěny v jednotlivých lázeňských a rekreačních zařízeních v Československu takto:²³

zařízení	předškolní	1.–4. ročník	5.–8. Ročník	učitelé	ostatní	středoškoláci
Seč	16	76	116	15		88
Jánské Lázně	17	59	101	15	3	109
Mariánské Lázně	7	46	68	7	4	19
Proseč	4	22	49	7	5	26
Chlum u Třeboně	1	25	33	3	5	17
Vranov nad Dyjí	44	20	8	3		4
Stráž pod Ralskem	96	29	5	2		
Celkem	185	277	380	52	17	263

Tabulka 1. Počty dětí a doprovodu z okolí Daruvaru umístěných v jednotlivých lázeňských a rekreačních zařízeních v ČSFR.

²⁰ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k. Jednota 1991 číslo 36.

²¹ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 22/2, I 201, 1991.

²² „Rozdíl v počtu se stal proto, že jsou někde některé skupiny započtené dvakrát. Ze začátku byly děti evidovány tam, kam byly prvé přivezeny. Později bylo rozhodnuto, aby v Seči byla výuka pro středoškoláky a jednu část základní školy. Veliká část žáků základní školy byla v Jánských Lázních. Já jsem také asi tři týdny vyučoval středoškoláky v Seči, kam měly být přestěhováni studenti z Jánských Lázních. Bylo to složité, někteří žáci se odmítli přestěhovat. Tak lze vysvětlit nepřesnosti v počtech. U nás se také zapomnělo zapsat, že část školních dětí zůstalo doma a část jich byla ubytována v letoviscích u moře.“ – Poznámky profesora Herouta.

²³ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 22/2, I 201, 1991 Zpráva svazu.

Tato pomoc však zdaleka nebyla jedinou, i když asi nejvýznamnější ze strany státních orgánů ČSFR, ale i podniků a spolků v republice. Například zaměstnanci Lázní Poděbrady nabídli svou pomoc a žádali svým dopisem ze dne 19. září 1991 o sdělení požadavku od Svazu Čechů a Slováků v Chorvatsku²⁴. Podobnou nabídku předložili i členové Amatérského souboru Jihomoravského divadla ve Znojmě, tedy z města a okresu, které právě krajané z bývalé Jugoslávie pomáhali po skončení druhé světové války znovu osídlit.²⁵ Takových nabídek od firem ale i soukromých osob je v archivu Svazu celá řada. Zástupci české menšiny žádali orgány o materiální pomoc nejrůznějšího druhu. Jednalo se především o obzavový materiál, stany, příkrývky, nosítka, léky, ale také o sanitní vozidla, anebo vysílačky.²⁶

Armáda nově vznikajícího Chorvatska zdaleka nebyla připravena vést aktivní bojovou činnost, která by vedla k obnově územní celistvosti státu v hranicích z roku 1990. Významnou ozbrojenou silou se tak staly jednotky, které vznikaly v jednotlivých regionech. Jejich úlohou byla obrana regionů, ve kterých vznikly. Češi se zapojovali do těchto jednotek od samého začátku a v počtech, které převyšovaly jejich procentní podíl na národnostním složení v jednotlivých regionech. Výrazný podíl měly v jednotkách domobrany, které se konstituovaly v Grubišném Polji, Pakraci a pochopitelně také v Daruvaru. V 52. samostatném chorvatském praporu Daruvar bojovalo v období od 19. září do 24. března 1992 celkem 1032 dobrovolníků.²⁷

Národnostní složení této jednotky bylo následující:

Chorvati	724 vojáků	71%
Češi	231 voják	22%
Ostatní	77 vojáků	7% ²⁸

Tabulka 2. Národnostní složení Dobrovolnického 52. praporu Daruvar.

Tato jednotka se zapojila po boku pravidelné armády nejen do obrany Daruvaru a jeho okolí, ale také do osvobození území, na kterém byla vyhlášena Srbská autonomní oblast Západní Slavonie. Důvod proč se tak významný počet Čechů zapojil do domobraneckých jednotek lze spatřovat, mimo jiné, i v masakru českého obyvatelstva v Ivanovu Selu 21. září 1991.²⁹

Ivanovo Selo je převážně česká obec asi 10 km severně od Daruvaru. Útok na tuto osadu měl zřejmě otevřít cestu srbským jednotkám k dalšímu postupu na Grubišno Polje. Tato kdysi středisková obec byla osídlena převážně rolnickým obyvatelstvem, které nemělo žádné zbraně, a tudíž se nemohla sama proti potencionálním útočníkům bránit. Při této příležitosti je nutno zmínit dopis pana Zdeňka Cerhy ze Záhřebu, který adresoval „Česko-slovenskému svazu Chorvatska dne 27. 10. 1991. V tomto dopisu se odvolává na dřívější dopis, který odeslal na adresu

²⁴ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 22/2, I 201, 1991 č. j.014/1/2757/91.

²⁵ ZONA, P.: *Češi a Slováci v bývalé Jugoslávii a jejich zapojení do bojů ve II. světové válce a obnovy poválečného Československa*, Praha 2018, s. 63.

²⁶ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 22/2, I 201, 1991 č. j.208/91, 501/91, 211/91.

²⁷ „Počty uvedené v tabulce odpovídají spíše konci zmíněného období. Na začátku konfliktu se počet obránců Daruvaru a jeho okolí počítal pouze na desítky. A právě útoky podobné tomu v Ivanovu Selu vedly k zapojení dalších obyvatel do domobrany.“ – Z poznámek profesora Herouta.

²⁸ STAREK, S. N.: *Ratna zbivanja na daruvarskom i pakračnom području 1991 i 1992 godine*. Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV. Daruvar 1993, s. 31.

²⁹ HEROUT, V.: *Válečné události na Hrubečnopolsku v letech 1991–1992*. Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV. Daruvar 1993, s. 53.

Svazu 28. 8. 1991 a ve kterém varoval před možným útokem na Ivanovo Selo a vyzýval vedení Svazu k založení „česko-slovenské jednotky Jan Žižka z Trocnova“³⁰, která by navázala na partizánskou jednotku z období II. světové války a podobně jako ona by bojovala proti okupantům a agresorům³¹. Reakce Svazu v archivech v Daruvaru zatím nebyla nalezena.

Vedení okresu v Grubišném Polji předpokládalo, že může dojít k vojenským akcím Srbů v Ivanovo Selu a tak odeslalo do obce 12 pušek, které měly zajistit její obranu. K první přestřelce mezi obránci a útočícími Srby došlo již večer 20. 9. Masivní útok začal 21. 9. v 8 hodin ráno minometnou palbou a útokem pěších, dobře vyzbrojených vojáků podporovaných třemi obrněnými vozidly vedený ze severu, východu a západu. Obránci obce žádali o pomoc, ta však přicházela velmi pomalu a nekoordinovaně. Přesila útočníků byla příliš velká a tak se velmi brzy probojovali do centra obce, kde byli střelbou zabiti dva obyvatelé obce, dalších pět bylo zabito protitankovou řízenou střelou, která byla odpálena z jednoho z obrněných vozidel. Celkem v boji o Ivanovo Selo zahynulo 7 civilistů a 2 gardisté, 8 lidí bylo zraněno. Obec nakonec osvobodila jednotka gardistů z Daruvaru posílená dvěma obrněnými vozidly. Jejich akce pravděpodobně zachránila život zajatým mužům z obce, kteří byli hnáni do hasičského domu.³²

Intenzivní boje na území Srbské autonomní oblasti Západní Slavonie pokračovaly do poloviny prosince 1991, kdy byla její převážná část znova obsazena chorvatskými ozbrojenými silami. Pakrac však zůstal „pohraničním“ městem až do roku 1995.

Nastal čas obnovy a rekonstrukce válkou zničené země. I do této rekonstrukce se zapojila ČSFR. Chorvatská republika byla uznána většinou evropských zemí v lednu 1992. Prvním krokem vedoucím k postupné normalizaci situace byl návrat dětí z Československa. Dne 17. ledna 1992 poslal Svaz Ministerstvu práce a sociálních věcí České republiky potvrzení o bezpečnosti cesty od hranic s Maďarskem do Daruvaru – komunikace byly pod plnou kontrolou ozbrojených sil Chorvatské republiky.³³ Reakce české strany byla z dnešního pohledu neuvěřitelně rychlá – již 21. ledna přijel do Daruvaru první konvoj autobusů s dětmi a jejich doprovodem ze Seče³⁴ a záhy následovaly další. V tomto období byla komunikace mezi představiteli české vlády a zástupci Svazu v Daruvaru velmi častá. Ať se jednalo o děkovné dopisy, různá potvrzení nebo žádosti o pomoc. Je logické, že město, které bylo prakticky frontové téměř půl roku, potřebovalo na svou obnovu téměř vše. Z mnoha žádostí o pomoc je z pohledu objemu materiálu nejzajímavější ta, kterou je česká vláda žádána o cca 10000 m² skla různých tloušťek.³⁵ Naopak poněkud „zvláštní“ působí žádost Svazu Čechů v Daruvaru, ve které je požadováno:

- Zajištění výchovy a vzdělávání učitelů v ČSFR,
- Umožnění vystoupení krajanských spolků v ČSFR,
- Pomoc při rekonstrukci Českých domů,
- Počítače, videokamery a didaktické pomůcky do škol a pro potřeby Svazu,
- Zásobování školních kuchyní suchými potravinami,
- Zakládat servisy na zajištění oprav materiálu a techniky dovezených z Československa atd.³⁶

³⁰ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 22/2, I 201, 1991 Č. j. 242/91.

³¹ Tamtéž.

³² HEROUT, V.: *Válečné události na Hrubečnopolsku v letech 1991–1992*. Přehled kulturních, literárních a školních otázek XIV. Daruvar 1993, s. 56–60.

³³ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 23/1 1992 č. j. 7/92.

³⁴ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k. Jednota 1992 číslo 5.

³⁵ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 23/1 1992 č. j. 26/92.

³⁶ AČS RCH, Daruvar, f. Československý svaz, k A 23/1 1992 č. j. 43/92.

Mise UNPROFOR

Nedílnou součástí účasti Čechů v Domovinské válce je účast Československých (českých) vojáků v misi UNPROFOR v letech 1992–1995. Mise UNPROFOR byla ustanovena rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN č. 721 ze dne 27. listopadu 1991. Cílem mise bylo oficiálně ustanovení vytvoření bezpečnostních podmínek pro mírová vyjednávání o ukončení ozbrojeného násilí v Chorvatsku. Novou výzvou pro generálního tajemníka se stalo zajištění co nejrychlejšího nasazení jednotek UNPROFOR v postižených oblastech. I přes snahu předních představitelů OSN se příjezd prvních vojenských kontingentů protáhl až do začátku března. K autorizaci plného nasazení síly došlo teprve 7. dubna 1992 na základě rezoluce č. 749 RB OSN.³⁷

O účasti naší armády v této mírové misi rozhodla vláda ČSFR svým usnesením č. 27 ze dne 16. ledna 1992. Bezprostředně na to se ve Výcvikovém středisku mírových sil v Českém Krumlově začal stavět a připravovat československý prapor v počtu 500 osob. Do jednotky byli zařazováni jen vojáci-dobrovolníci, kteří byli ochotni plnit úkoly nasazení na vysoké profesionální úrovni se schopností plně se podřizovat rozkazům a nařízením, které vyplývaly z mandátu OSN pro danou mírovou operaci. Dnem 7. března 1992 vstoupil v platnost mandát Organizace spojených národů pro ČSFR a 11. března téhož roku vydalo Federální shromáždění ČSFR souhlas k vyslání jednotky.

V březnu 1992 zaujal prapor pod velením podplukovníka Karla Blahny prostor v oblasti Plitvických jezer na území dnešního Chorvatska (oblast tehdejší Republiky srbská Krajina - RSK). Příslušníci praporu působili v sektoru JIH, spolu s francouzským a keňským praporem mírových sil.³⁸ Reakce našich krajanů v Daruvaru byla velmi rozpačitá. Dokladem je článek v časopisu vydávaném Svazem Čechů v Chorvatsku, který nesl titul „Proč nepřijedou k nám“. V něm se odráží i jisté rozladění obyvatel Daruvaru a okolí z působení kanadských vojáků v oblasti.³⁹

K nejdůležitějším úkolům zde patřilo: vybudování a zabezpečení činnosti na desítkách kontrolních a propouštěcích stanovištích (Check point), organizování mobilních pozorovacích týmů, včetně pozorovacích míst, dohled nad uloženými zbraněmi zneprátelených stran, ochrana chorvatské obce Podlapač, patrolovací a humanitární pomoc. Po otevření srbsko-chorvatské fronty mezi Zadarem a Benkovací v lednu 1993, kdy byla činnost keňského a francouzského praporu z velké části paralyzována, se stal prapor zálohou velitele sektoru. Jako jediný funkční byl nasazen ke stažení blokováných francouzských vojáků z oblasti Goleše, Drače a Karin Plaže.

Za dlouhodobou spolupráci s francouzským praporem a za záchranu životů jejich vojáků, plnění stejně jako naši vojáci mírové poslání v Chorvatsku, převzali čtyři příslušníci praporu vysoká francouzská vyznamenání. Tehdy operační důstojník podplukovník Petr Pavel, velitel roty major Karel Klinovský, operační důstojník major Stanislav Zaplatílek a psycholog podplukovník Pavel Jirkovský osobně převzali francouzský Válečný kříž z rukou francouzského ministra

³⁷ BARTŮNĚK, M.: Nasazení českých a slovenských jednotek v rámci UNPROFOR. BP. Praha, UK 2014 dostupné na https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/68721/BPTX_2012_2_11230_0_356472_0_138169.pdf?sequence=1&isAllowed=y (20-06-19)

³⁸ UNPROFOR – mírová mise, 1992–1995, dostupné na: <http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3690> (20-06-19)

³⁹ Tamtéž.

obranu Françoise Leotarda. V dubnu 1993 došlo k tragické události, kdy při dělostřelecké přestřelce mezi chorvatskou a srbskou stranou byl zabit jeden příslušník ASR a jeden voják AČR byl zraněn.

Koncem dubna 1993 nahradil společný československý prapor samostatný prapor mírových sil OSN Armády České republiky. Velitelem praporu se stal plukovník Vladimír Braun. V září 1993 změnilo velení UNPROFOR praporu úkol a prostor dislokace. Veškerá činnost příslušníků praporu mírových sil OSN a štábů AČR byla hodnocena velením mírové operace UNPROFOR kladně. Nebylo proto náhodou, že za vynaložené úsilí, odvahu a vzornou reprezentaci vlasti v zahraničí byla jednotka v prosinci 1993 přijata do řad Československých legií jako 42. jednotka, pokračovatelka slavných legionářských tradic.

Na základě rozhodnutí Parlamentu České republiky byl vojenský kontingent českého praporu v období od února do března 1994 posílen o dalších 480 osob a celkově dosáhl počtu 958 příslušníků. Celkově byl prapor rozšířen o další mechanizovanou, průzkumnou a ženijní rotu, protitankovou četú a polní chirurgickou nemocnici. Od dubna 1994 byl velitelem tohoto praporu plukovník Vojtěch Seidl. Prapor i nadále působil na území tzv. Republiky srbská Krajina, kde střežil prostor o rozloze 1918 km² a hranici oddělující znesvářené strany v délce kolem 90 km.⁴⁰

Závěr

Válka v letech 1991–1995 poznamenala celou populaci obyvatel Chorvatska. Ať se jedná o majoritní Chorvaty, pro které znamenala výrazné posílení nacionálního prvku a v konečném důsledku i vytvoření národnostně velmi kompaktního celku. Velká část Srbů odešla a jejich případný návrat i po více jak dvaceti letech je velmi komplikovaný. Pro menšiny jako Češi byla válka velkým traumatem a z hlediska demografického vývoje ji lze označit za zlomové období. Z hlediska objektivit je nutno zdůraznit, Češi na území Daruvaru a v jeho okolí tvořili asi 20% menšinu promísenou s majoritními Chorvaty a Srby. A bylo velmi obtížné zvolit stranu. Většina bojovala za Chorvatsko, ale část jich bojovala i v řadách Jugoslávské (Srby ovládané) armády.

Dnes se jedná se o menšinu, která velmi rychle „vymírá“. Stačí připomenout, že před druhou světovou válkou se k české národnosti v Chorvatsku hlásilo téměř 50 000 lidí. V současnosti – díky postupné asimilaci s chorvatskou populací – uvádělo jako českou národnost pouze 10 000 lidí. Již dávno není pravda, že pokud má v Chorvatsku někdo české jméno tak je to Čech. Proto je také velmi obtížné striktně rozlišovat mezi Čechy a Chorvaty, proto je také velmi obtížné počítat bojující, zraněné či mrtvé Čechy a Chorvaty. Zvláště dnes – tedy s odstupem téměř třiceti let.

A jak bylo naznačeno již v úvodu článku, je velmi obtížné hledat objektivní názor nebo pohled u lidí, pro něž je tato válka ještě příliš živým a citlivým tématem. Podle poznámek profesora Herouta přišlo v Domovinské válce o život 40–50 Čechů což tvoří asi 0,5% dnešní české populace. A to je číslo, které výrazně převyšuje procento mrtvých v celém Chorvatsku. „*I tentokrát jsme neměli štěstí.*“⁴¹

Článek byl psán, jak bylo uvedeno v úvodu, pod „dohledem“ představitelů české menšiny v Chorvatsku. S textem se plně ztotožnili s tím, že takto otevřený materiál by vyšel v Chorvat-

⁴⁰ Tmtéž.

⁴¹ Poznámky profesora Herouta k první verzi tohoto článku.

sku s velkými obtížemi. Domovinská válka je příliš živá v paměti všech koho se nějakým způsobem dotkla. Článek by měl být součástí paměti Čechů v Chorvatsku.

Ing. Pavel Zona, Ph.D.

Katedra vojenského umění, Fakulta vojenského leadershipu,

Univerzita obrany

Kounicova 65, 662 10

Brno

Česká republika

e-mail: pavel.zona@unob.cz